

Szyce – historia osady.

I. Wstęp.

Wbrew pozorom, nasza osada ma stosunkowo bogatą historiografię a do tego mamy jeszcze dwie inne miejscowości o bliźniaczych nazwach **Szyce**. Przez osobę pierwszego jej właściciela do historii osady docierają nawet echa wydarzeń politycznych rozgrywających się na Wawelu w okresie rozbitcia dzielnicowego Polski.

I.1. Szyce położone w powiecie krakowskim: „Szyce Duchowne, wieś. I folwark w pow. olkuskim – gm. Cianowice, par. Biały Kościół, leży na samej granicy od Galicyi, przy trakcie z Olkusza do Krakowa, posiada komorę celną. Folwark poduchowny (155 mr.)”.¹

I.2. Szyce - wieś w powiecie olkuskim, gmina Kidów, parafia Pilica, przy trakcie z Pradeł do Pilicy.²

I.3. Szyce wieś nad rzeką Janką, pow. dzisieński, ... gmina Jody (o 9 wiorst), okręg wiejski Judycyn o 78 wiorst od Dzisny. Należy do dóbr Mikołajów, własność Łopacińskich.”³

Dzisiaj miejscowości Dzisna, Judycyn i Szyce znajdują się na Białorusi w obwodzie witebskim. Nie wiadomo czy zachowały one dawne swoje nazwy.

II. Szyce w pow. krakowskim.

II.1. Według legendy, **Szyce** zawdzięczają przetrwanie św. Wojciechowi, który podróżując w okresie wielkiej suszy w okolicach Krakowa, dotarł również do Szyc, gdzie - jak głosi opowieść - uderzył laską w głaz, spod którego wytrysnęło źródło, ratując ludzi przed zagładą. Niektórzy mieszkańcy wsi twierdzą, że kamień, o którym mowa w podaniu, znajduje się przed obecnym budynkiem ośrodka zdrowia i ośrodka pomocy społecznej.⁴

II.2. Okres od XII do XVI wieku.

Na kierunek poszukiwania informacji dotyczących informacji historycznych o naszej miejscowości wskazuje dwuczłonowa nazwa **Szyce Duchowne** używana jeszcze w XIX wieku. Powstaje więc pytanie w jaki sposób Szyce stały się własnością instytucji kościelnych lub osób duchownych. Otóż okazuje się, że historia **Szyc położonych w powiecie krakowskim** jest związana z dawnymi dziejami księstwa raciborsko opolskiego, z walkami dynastycznymi o sukcesję władzy w senioralnym Księstwie Krakowskim, z dziejami klasztoru Sióstr Benedyktynek w Staniątkach oraz z krakowskim kościołem św. Marcina. Poniżej przytoczymy informacje dotyczące tych powiązań, co pozwoli prześledzić poszczególne ogniwa łańcucha wydarzeń historycznych przebiegających przez Szyce i Staniątki, przez dzieje krakowskiego kościoła św. Marcina aż do Śląska Raciborsko-Opolskiego i Księstwa Mazowieckiego.

¹ Bronisław Chlebowski, Filip Sulimirski: *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego. Tom XI str.93*

² ibidem

³ ibidem

⁴ <http://www.polskaniezwykla.pl/>

Jest także informacja spoza tego łańcucha, która zawarta jest w zapisie sądowym z roku 1400, kiedy to kmieć Miczka z Modlnicy skarżył karczmarza Bartka z Szc o przyoranie roli.⁵ Informacja ta wskazuje, iż życie mieszkańców osady było regulowane przepisami prawa już w wieku XIV.

Ogniwo 1.

W roku 1173 w wyniku walk dynastycznych Mieszko Płatonogi otrzymuje swoją dzielnicę – księstwo raciborskie.⁶ „W 1179 książę krakowski Kazimierz Sprawiedliwy podarował Mieszkowi Płatonogiemu „...dwa od ziemi krakowskiej oderwane powiaty bytomski i oświęcimski”. Darowizna była dokonana z okazji chrztu syna Mieszka Płatonogiego, którego ojcem chrzestnym był właśnie Kazimierz Sprawiedliwy. Chłopcu nadano imię Kazimierz (później, w latach 1211 – 1230 był to książę opolski Kazimierz I), a w prezencie urodzinowym dziecko otrzymało część ziemi krakowskiej to jest wspomniane wyżej dwa powiaty. Zatem nowymi granicami księstwa raciborsko-opolskiego objęte zostały wtedy tereny na lewym brzegu Przemszy i Wisły; od ujścia rzeki Okleśnej po Chrzanów.”⁷

Ogniwo 2.

Teraz „przenieśmy się” w nasze strony aby poznać najstarszą, zapisaną wzmiankę o naszej wsi, która pojawia się w XIII wieku: „W rok 1234 Bolesław (Wstydlivy) książę krakowski i sandomierski nadaje wieczyście „Comti Clementi castelano de Betheng” wieś **Sicha**, którą tenże kasztelan Klemens ustępuje następnie swojej żonie Raclawie. Zapewne też Raclawa, popierając fundację klasztoru w Staniątkach przez męża dokonaną, oddała Szyce klasztorowi...”⁸

Za te bogate nadania kasztelan Klemens odwdzięczał się księciu i jeszcze w roku 1243 w bitwie pod Suchodołem walczył u boku Bolesława. A oto ocena tej bitwy: *Konrad Mazowiecki ...* „ Mimo posiadania jednak, jak się wydaje, przewagi liczebnej nad Bolesławem Wstydlivym, po którego stronie walczyli zbiegli z niewoli panowie krakowscy z wojewodą Klemensem Gryfitą na czele i węgierscy rycerze, których przyprowadził młody książę ze sobą z dworu Beli IV, poniósł Konrad w bitwie pod Suchodołem 25 maja 1243 sromotną klęskę, która położyła kres jego rządów w Krakowie.”⁹

Wróćmy jednak do kolejnych zdań tekstu w *Słowniku geograficznym Sulimirskiego* , które opisują szerzej fundację dokonaną przez Klemensa Gryfitę na rzecz klasztoru, a jest to

Ogniwo 3.: „W tym roku (1238) ... . Stanął też klasztor p. p. (*panien*) benedyktynek w Staniątkach, wsi leżącej pod Niepołomicami, między Bochnią a Wieliczką. Założyciel klasztoru tego, kasztelan krakowski Klemens (z Brzeźnicy z rodu Gryfitów) przekazał mu między innymi

⁵ Roman Marcinek: *Komora celna w Szycach pod Krakowem. Teki Krakowskie t. VIII.* Wyd.: Regionalny Ośrodek Studiów i Ochrony Środowiska . Kraków 1998

⁶ <http://www.zamki.name/kraje/polska/mieszplato.php>

⁷ www.spz-zagorze.pl/historia.php<http://www.spz-zagorze.pl/historia.php>

⁸ B. Chlebowski, F. Sulimirski. *Op. cit.*

⁹ www.zamki.name/kraje/polska/bolewsty.php

Niemodlin, Czeladź, Smolice, Zagórze będzińskie, Rozkochowice i Kargów, tudzież **Szyce** darowane mu w roku 1234 przez Bolesława Wstydliwego”.¹⁰ W oryginalnej pisowni tego dokumentu użyto nazwy **Sicha**. Można także spotkać informację, że ta bitwa rozegrała się w roku 1246.¹¹

Ogniwo 4.

Szukając prawa Klemensa herbu Gryf do tych ogromnych posiadłości musimy sięgnąć do historii księstwa opolskiego:

„Kazimierz książę opolski, za zgodą baronów swego księstwa postanowił wzmocnić zamek w Opolu obronnymi murami. Na kierującego robotami wyznaczył Wierzbietę z rodu Gryfitów, który był bratem Klemensa Magnusa. Natomiast sam Klemens Gryfita wyłożył na budowę wspomnianych murów sumę pięciuset grzywien. Były to wielkie pieniądze, a najdobitniej świadczy o tym nadanie księcia Kazimierza, które stanowiło rekompensatę za wyasygnowaną przez Klemensa gotówkę. Otrzymuje więc Klemens miejscowości wymienione powyżej, w „**ogniwie 3.**” oraz „...ziemie na lewym brzegu Wisły od ujścia Chechła do Wisły i od ujścia rzeczki Okleśny do Wisły, tam gdzie Skawa uchodzi do Wisły, na Okleśnej podobnie jak i na Chechle prawa do bobrowisk, nie dalej jednak jak do granic komesa Chotimira w Chrzanowie.”¹²

Na stronie web klasztoru w Staniątkach znajdujemy analogiczną informację związaną z tą fundacją: „Według tradycji (*klasztor*) był ufundowany w 1228 przez Klemensa z Brzeźnicy z rodu Gryfitów i jego żonę Raclawę, których córka Wisenna została pierwszą ksienią klasztoru.”¹³ *Brzeźnica to rodowa siedziba Gryfitów. Obecnie miejscowość ta nazywa się Jędrzejów.*¹⁴

Można także spotkać informację, że Klemens urodził się w Ruszczy¹⁵. A to by wyjaśniało jego związki z siostrami benedyktyнками z pobliskich Staniątek.

Ogniwo 5.

Konrad (Mazowiecki), książę Krakowa, Łęczycy, Kujaw i Mazowsza w dokumencie z r.1243 oświadcza, że *ludzi swych qui dicuntur conare* wyprowadził dla dobra klasztoru ze wsi Tropiszów a osadził ich w innej wsi klasztornej **Szyce**.¹⁶

Prawdopodobnie były to jakieś beneficja dla klasztoru, bowiem Konrad, zajmując Kraków (1241 – 1243), czuł się tu niepewnie i chyba szukał poparcie ze strony instytucji kościelnych. Z tej informacji możemy również wysnuć prawdopodobny wniosek, iż rolnicy mieszkający we wsi Tropiszów, leżącej w pobliżu Staniątek, pracując pod czujnym okiem właściciela byli

¹⁰ ibidem

¹¹ Stanisław Rosik, Przemysław Wiszewski. *Wielki poczet polskich królów i książąt*. Wyd. Dolnośląskie 2006

¹² www.spz-zagorze.pl/historia.php
<http://www.spz-zagorze.pl/historia.php>

¹³ https://pl.wikipedia.org/wiki/Opactwo_%C5%9Bw._Wojciecha_w_Stani%C4%85tkach

¹⁴ <http://marie-www.ee.pw.edu.pl/sep-ow/PLI/ft/am/jedrz.htm>

¹⁵ <http://www.law.uj.edu.pl/~khpp/fontesu/1252.htm>

¹⁶ kpbk.ukw.edu.pl/dlibra/plain-content?id=78405

wdrożeni do solidnej pracy, co dawało nadzieję na ich solidną pracę także w odległych Szycach. Również akt księcia Konrada z roku 1242 potwierdza posiadłości zakonnic w Staniątkach.

W 1253 przywileje klasztorne zostały także potwierdzone bullą papieża Innocentego IV.¹⁷

Ogniwo 6.

„W połowie XV w. wieś Szyce pow. Modlnica miała 4 łany kmiece, z których płacono pół **seksageny**¹⁸ czynszu prebendzie¹⁹ św. Marcina. Kmieciowie odrabiali 1 dzień w tygodniu. Z łanów dawano jaja. Trzech zagrodników za rolę płacono pół grosza. Karczma z rolą płacono czynsz 8 grzywien. Wszystkie zaś role dawały prebendzie dziesięcinę wartości 10 groszy. Był też tam folwark (Długosz L. B. II 19).”²⁰

Administracyjnie nasze **Szyce** należały wtedy do kasztelanii krakowskiej. Nie wiadomo jednak kiedy ta wieś przeszła na własność prebendy św. Marcina w Krakowie.

Ogniwo 7.

W roku 1581 wieś **Sicze** w par. Modlnicza (*pisownia oryginalna*) była prebendą dzierżawioną przez Sebastiana Montelupi.²¹

Tu konieczna jest niewielka, ale istotna dygresja. W okresie Polski przedrozbiorowej Szyce należały do parafii Modlnica. Kordony zaborcze powodując zmiany polityczne wprowadziły także zmiany w administracji kościelnej. Kiedy więc Szyce znalazły się w zaborze rosyjskim, miejscowość weszła w granice parafii Biały Kościół, a zatem i do diecezji kieleckiej.

Ogniwo 8.

Tym ogniwem jest historia kościoła św. Marcina w Krakowie. Pierwszy kościół św. Marcina został wzniesiony na miejscu kościoła obecnego przed rokiem 1257, czyli przed lokowaniem miasta czego dokonał król Bolesław Wstydlivy. Kościół ufundowały zamożne rody rycerskie **Gryfitów** i Ostojów.

Fundator kościoła miał prawo wyznaczania proboszcza ale był też zobowiązany do zapewnienia mu środków do życia i na utrzymanie kościoła. Ten obowiązek był realizowany przez ustanowienie prebendy z określonego majątku będącego własnością fundatora. Oczywiście fundator ustanawiał prebendę na majątku we wsi będącej jego własnością. Jednak z wykazu miejscowości przekazanych zakonowi benedyktynek ze Staniątek wynika, że kasztelan Klemens Gryfita przekazał klasztorowi także wieś **Szyce**, a więc zachodzi pytanie czy

¹⁷ www. --- Opactwo św. Wojciecha w Staniątkach *op. cit.*

¹⁸ Seksagena – w dawnej Polsce miara czynszu - dziesięciny opłacanej w wysokości 60 groszy.

¹⁹ Prebenda – uposażenie duchownych niepołączone zasadniczo ze sprawowaniem obowiązków duszpasterskich. Prebendy powstały w średniowieczu, w celu zapewnienia utrzymania duchownym nieposiadającym dochodów z działalności duszpasterskiej (<https://pl.wikipedia.org/wiki/Prebenda>)

²⁰ B. Chlebowski, F. Sulimirski *op. cit.*

²¹ Ibidem

prebendę ustanowił fundator kościoła czy może, w rewanżu za wcześniejsze donacje, zrobiły to zakonnice ze Staniątek. Analogicznym przykładem wskazującym na takie właśnie rozwiązanie było utrzymywanie kolegiaty św. Anny w Krakowie przez bogaty zakon cystersów z Mogiły. A więc klasztor w Staniątkach, ze swoich bogatych uposażeń, również mógł utrzymywać kościół św. Marcina.

Druga wersja wyjaśnienia tej zawitości to przyjęcie, iż proboszcz od św. Marcina miał bliżej do Szycach niż siostry benedyktynki i mógł lepiej niż zakonnice dozorować gospodarkę folwarku w Szycach w związku z tym mogło dojść do jakiejś zamiany posiadłości zakonnych i parafialnych. Na początku XVII wieku kościół św. Marcina został przekazany siostrzom karmelitanek bosych, do których należał przez niespełna dwadzieścia lat, bowiem w 1637 roku rozpoczęła się budowa nowej świątyni, która miała zastąpić rozebrany nieco wcześniej stary kościół. Architektem nowobudowanej, a istniejącej do dziś skromnej, barokowej budowli, jest Giovanni Trevano, który projektując świątynię wzorował się na stojącym niedaleko kościele św. św. Piotra i Pawła. W roku 1787 karmelitanki opuściły zabudowania kościelne, a od roku 1816 świątynię przekazano Gminie Ewangelicko-Augsburskiej.²²

III. Wiek XIX.

III.1. W połowie wieku XIX w Szycach był: „Folwark poduchowny (155 morgów) nabyty został w ostatnich czasach od rządu na licytacji za rubli 10005. W roku 1827 było tu 14 domów i 82 mieszkańców.”²³

III.2. Konsekwencje rozbiorów.

W wyniku III rozbioru Polski w roku 1795 **Szyce** znalazły się w zaborze austriackim. W okresie od roku 1807 do 1815 **Szyce** były objęte granicami Księstwa Warszawskiego. W roku 1809, na skutek inwazji, Austriacy ponownie zajmują naszą wieś, jednak po zwycięskiej bitwie pod Raszynem, Księstwo Warszawskie odzyskuje kontrolę nad Ziemią Krakowską. W roku 1815 państwa koalicji antynapoleońskiej tworzą Królestwo Polskie (nazywane też Królestwem Kongresowym), którego królem zostaje car rosyjski. W części południowej Królestwa utworzono wtedy Wolne Miasto Kraków lecz **Szyce** pozostały nadal w „Kongresówce”.

Północna granica Wolnego Miasta Krakowa przebiegała przez teren naszej Gminy²⁴, pokrywając się z późniejszą granicą zaborów.

„Ustanowienie granicy między Wolnym Miastem Krakowem a pozostającym w zależności od Rosji Królestwem Polskim było dla **Szyc** uśmiechem losu. Wolny obszar celny Krakowa i protekcyjne cła w Królestwie sprzyjały kupcom, ale też i przemysłnikom.

Ten stan, kiedy granica w Szycach była tak zwaną granicą zewnętrzną (w odróżnieniu granicy nazywanej wewnętrzną - między Królestwem Polskim a carską Rosją) trwał tylko do roku 1816

²² Rożek M., Gondkova B., 2003, *Leksykon kościołów Krakowa, Verso Kraków*, s. 82-83.

²³ B. Chlebowski i F. Sulimirski *op. cit*

²⁴ Stanisław Grodziski: *Rzeczpospolita Krakowska, jej lata i ludzie*. UNIWERSITAS. Kraków 2012

kiedy to na granice zewnętrzne Królestwa Polskiego przeniesiono rosyjskie, zewnętrzne komory celne .

W roku 1830 w **Szycach** istniała komora celna tak zwana „wychodowa”, nastawiona na kontrolę eksportu z obszaru celnego Królestwa Polskiego. Po upadku Powstania Listopadowego, w ramach represji znacznie podniesiono opłaty celne na granicy wewnętrznej. Równocześnie wprowadzono zmiany w organizacji służb celnych. Komorę w **Szycach** podniesiono do rangi „komory drugiego rzędu”. Granica była wyznaczana przez roгатkę ustawioną w północnej części wsi ale kilka razy ją przestawiano, gdyż przydrożna karczma pozwalała jej klientom z okolicznych miejscowości na przechodzenie obok roгатki, co zapewne sprzyjało kontrabandzie.

Ożywiony handel na tej trasie kwitł do roku 1846 - to jest do anektowania Rzeczypospolitej Krakowskiej przez Austrię, co spowodowało podniesienie ceł zarówno przez Austrię jak i przez Rosję.

Na ówczesną komorę składały się tylko drewniane budynki tak zwane <celbudy> i budynek wagi granicznej. Według wykazu zabudowań sporządzonego przez Dyрекcję Ubezpieczeń w roku 1847 waga mieściła się w budynku drewnianym, krytym gontem, o wymiarach 15,5 x 12 x 4,5 łokcia.

W roku 1851 administracja celna przekwalifikowała posterunek w Szycach z kategorii „Komory 2-rzędu” do niższych kategorii, tak zwanych „przykomórek celnych”

O dziwo, w parze z urzędową degradacją rangi posterunku, podjęto decyzję o wystawieniu murowanego budynku dla komory celnej. Ten budynek, mimo licznych przeróbek, zachował się do naszych czasów. Towarzyszyły mu jeszcze obiekty pomocnicze, z których pozostały tylko dwie piwnice ale i one zostały rozebrane podczas budowy nowych obiektów centrum administracyjnego Gminy.

Wspomniane piwnice były podmurówkami dla drewnianego posterunku straży granicznej, składu amunicji i prawdopodobnie aresztu. Zakończenie budowy tych obiektów nastąpiło w roku 1863.

Okres Powstania Styczniowego

Wymienione powyżej budynki służyły do zakwaterowania czterdziesto osobowego oddziału straży, który w czasie trwania Powstania Styczniowego kilkakrotnie atakował ochotników idących od strony Krakowa, na pomoc powstańcom. Mimo wszystko, przez granice w Szycach udawało się przemycać nieco broni i zaopatrzenia dla Powstania. Zdarzało się jednak, że zarówno oddziały ochotników, jak i tabory transportujące zaopatrzenie, były rozbijane przez skierowaną do **Szyc** dodatkową sotnię kozaków.

W dniach 4 lutego i 7 maja 1863 w Szycach doszło do krwawych potyczek oddziałów powstańczych z oddziałem rosyjskiej straży granicznej. Niestety, wielu powstańców wtedy zginęło a ocaleli musieli się wycofać, tracąc broń i wyposażenie.²⁵

Na cmentarzu w sąsiedniej Modlnicy znajdują się dwie mogiły poległych pod Szycami Powstańców: podoficera Falenckiego i kapitana Piotra Tarczewskiego.

---

²⁵ Roman Marcinek . *op. cit.*

Więcej szczegółów o walkach powstańców styczniowych w okolicach Szyc podaje przewodnik turystyczny Juliana Zinkowa.²⁶

W centrum wsi, przy posesji nr 42 znajduje się symboliczna mogiła dwunastu Powstańców, którzy polegali w bitwie pod Szycami w maju 1863 r.

Autor wspomnianego wyżej przewodnika, wśród powstańców wymienia także „kobietę Marię Antoinette Lix , która była Francuzką i od 1856 roku pracowała w Szycach w domu A. Łubieńskich jako guwernantka”²⁷.

Umieszczenie w cytowanym Przewodniku informacji o udziale cudzoziemki w walkach powstańczych prowadzonych w naszym rejonie jest uzasadnione podobnymi faktami udziału cudzoziemców w Powstaniu Styczniowym (Andrej Potiebnia i Francois Rochebrune). Okazuje się jednak, że Maria A. Lix walczyła w oddziałach powstańczych prowadzących działania zbrojne nie w naszych stronach a w okolicach Kalisza. Wiadomo również, że pracodawca guwernantki M. A. Lix, hrabia A. Łubieński nie pochodził z Szyc a ze Szczytnik leżących właśnie koło Kalisza. Podana przez J. Zinkowa informacja wymaga więc weryfikacji i poszerzenia. Będzie to garść wiadomości o rodzie Łubieńskich i o Marii A. Lix, którym za ich zasługi, jesteśmy winni wdzięczną pamięć.

Ród Łubieńskich.

Umieszczenie tego rozdziału jest konieczne aby wykazać, że informacja o Marii A. Lix jako guwernantki w domu Łubieńskich, nie dotyczy Szyc w Gminie Wielka Wieś. Ród Łubieńskich wywodził się z Łubnej (obecnie Łubna-Jakusy) pod Sieradzem. Łubieńscy piastowali wiele ważnych urzędów państwowych, także w naszych okolicach: „W XVIII w. starostwo ojcowskie znalazło się w posiadaniu Łubieńskich, a później w drodze koligacji rodzinnych w rękach Załuskich. „²⁸

Bogusław Jan Antoni Łubieński pełniący obowiązki starosty ojcowskiego w latach 1733 – 1739 przyczynił się wielce do rozwoju gospodarczego naszych okolic. Jego zasługi tak oceniają historycy:

„Dopiero za posesji Bogusława Łubieńskiego zbudowano pod zamkiem piłę – tartak, na gruntach Wielkiej Wsi uruchomiono hamernię a od strony granicy z Białym Kościołem osadzono siedmiu czynszowników, w tym tkacza i kuśnierza, płacących czynsze „ze swej woli”. Powstała w ten sposób osada, zwana później Swywołą lub Swawołą Królewską.”²⁹

Po śmierci Bogusława urząd starosty ojcowskiego objął jego syn Zygmunt który zasiadał na tym urzędzie do roku 1755.

²⁶ Julian Zinkow. *Wokół Czernichowa, Liszek, Zabierzowa i Wielkiej Wsi. Wśród Podkrakowskich Dolinek (część druga)*. Wyd.: AVALON Kraków 2009

²⁷ *ibidem*

²⁸ http://www.ojcowskiparknarodowy.pl/main/zamek_w_ojcowie.html

²⁹ Alicja Falniowska Gradowska *OJCÓW w dziejach i legendzie s.169*

Jednym z wybitnych przedstawicieli tego rodu był Feliks Walezjusz Władysław Łubieński (ur. 22 listopada 1758 w Minodze k. Olkusza w domu swojej babci Szembekowej z Rudnickich) a zmarł 2 października 1848 w Guzowie k. Żyrardowa.³⁰

Miejsce urodzenia Feliksa było związane ze wspomnianą wyżej obecnością jego przodków w Ojcowie, gdzie pełnili obowiązki starostów. Ojciec Feliksa Celestyn ożenił się z Paulą Anną Szembek ze Słupowa, miejscowości położonej w sąsiadującym z Ojcowem powiecie miechowskim. Posiadłości rodziców Anny Pauli obejmowały także miejscowość Minoga i tam, w domu swojej babci Feliks przyszedł na świat.

Feliks W.W. Łubieński zdobył wykształcenie prawnicze podczas studiów na uniwersytetach w Sienie i w Rzymie. Później był posłem na Sejm Wielki oraz członkiem Zgromadzenia Przyjaciół Konstytucji Rządowej (Konstytucji 3 maja). Podczas Insurekcji pełnił funkcję Komisarza Sejmowego przy Tadeuszu Kościuszcze. Był odznaczony Orderem Orła Białego i Orderem św. Stanisława.

Syn Feliksa, **Tomasz Andrzej Adam Łubieński** herbu Pomian urodził się 24 grudnia 1784 r. w Szczytnikach koło Kalisza. 12 grudnia 1805 r. Tomasz ożenił się z Konstancją Ossolińską. W 1806 r., po wkroczeniu wojsk napoleońskich do Warszawy, Tomasz wstąpił do Polskiej Gwardii Honorowej przy Napoleonie, składającej się z arystokratycznej młodzieży polskiej. Później został kurierem cesarza.

Wraz z Krzyżem Kawalerskim francuskiej Legii Honorowej otrzymał w kwietniu 1807 r. przydział do tworzonego właśnie polskiego Pułku Lekkonnego Gwardii Cesarskiej tak zwanych szwoleżerów. Został dowódcą szwadronu i już w czerwcu 1807 r. poprowadził pierwszą sformowaną przez siebie kompanię (125 koni) do Francji. Tomasz A. A. Łubieński zmarł w Warszawie dnia 27 sierpnia 1870 r.

Jego związki z Francją i renta kombatantka jaką tam otrzymywał, umożliwiły mu, zapewne nie jedną, podróż do Paryża. W trakcie podróży w roku 1856 Tomasz i jego żona Konstancja zaangażowali pannę Marie Antoinette Lix do pracy jako guwernantkę dla swoich dzieci. Natomiast drugim wskaźnikiem jaki pozwala nam łączyć losy guwernantki z małżeństwem Konstancji i Tomasza Łubieńskich jest nazwa miejscowości **Szycz**, w której autor francuskiej biografii Marie Antoinette lokuje miejsce zamieszkania państwa Łubieńskich. Wszak słowo **Szycz**³¹ jest dla Francuza łatwiejsze do wypowiedzenia niż polska nazwa **Szczytniki** (4 spółgłoski pod rząd i to jeszcze takie szeleszczące). J. Zinkow zbierając informacje o Łubieńskich i o panie Lix, sięgnął zapewne do źródeł francuskich i uznał, że słowo **Szycz** jest błędnie napisaną nazwą naszej miejscowości **Szyce**, i na skutek tego uproszczenia powiązał losy M. A. Lix oraz małżeństwa Andrzeja Adama i Konstancji Łubieńskich z Szycami pod Krakowem.

---

³⁰ <http://www.sejm-wielki.pl/b/16.78.421>

³¹ <http://alsaciens-lorrains-rueil.fr/ressources/provinces/M-A.pdf>

Dodajmy jeszcze, że Maria Antonietta walcząc w Powstaniu Styczniowym została ranna i dostała się do niewoli. Na szczęście francuski paszport i to że była kobietą, chociaż chodziła w mundurze męskim i używała pseudonimu **Michał lub Toni**, uchroniły ją przed rozstrzelaniem i dlatego mogła wrócić w swoje rodzinne strony. Niedługo potem, jej niespokojny duch zawiódł ją do Paryża, gdzie walczyła podczas wojny prusko-francuskiej w roku 1870.

III.3. Czas zaborów w Szycach.

III.3.1. Zabór rosyjski.

Po klęsce Powstania Styczniowego carat likwiduje wszelkie oznaki autonomii Królestwa Polskiego i zajmowane przez siebie ziemie polskie przekształca w prowincję Rosji pod nazwą „Kraj Nadwiślański”. Ta kolejna zmiana przynależności politycznej naszej wsi trwa do roku 1918, kiedy to Polska odzyskuje niepodległość.

III.3.2. Zabór austriacki

„... w **Komorze**, przysiółku Modlnicy, dawniej nazywanym Pokrątką. Nazwa przysiółka Komora pochodzi od mieszczącej się tu od około połowy XIX w. do 1914 r. austriackiej **komory celnej** przy granicy z cesarstwem rosyjskim, którego graniczna **komora celna** i **wartownia** znajdowały się około 300 m na północ, w Szycach.

Austriacka „komora” w roku 1990 została wpisana do rejestru zabytków nieruchomości: „1834.Modlnica gm. Wielka Wieś - dom nr 105, d. komora celna austriacka, A-624 z 17.09.1990 [A-482/M]”³²

Powyższy akapit o austriackiej komorze celnej, mimo administracyjnej przynależności przysiółka **Komora** do Modlnicy, został włączony do „Historii Szyc” aby zbudować kompleksowy opis obiektów granicznych.

Austriacki posterunek celny stał przy skrzyżowaniu drogi krajowej 94 z drogą powiatową prowadzącą do Giebułtowa. Na mapie turystycznej wydanej przez Urząd Gminy Wielka Wieś przysiółek ten nosi nazwę *Komora*.

Austriacka komora celna jest odnotowana także w innych źródłach: „W 1848 r., po likwidacji Rzeczypospolitej Krakowskiej, w Szycach ustanowiono granicę, na której zaborcy wzniesli dwa budynki straży granicznej. W tamtych czasach biegła tędy dobra droga łącząca Kraków z Warszawą³³. Obydwa istnieją do dzisiaj. Jadąc od strony Krakowa, po wschodniej stronie szosy, w Pokrątkce, widać strażnicę austriacką, a w Szycach, po stronie zachodniej – rosyjską”³⁴

³² Rejestr zabytków nieruchomości województwa małopolskiego z uwzględnieniem podziału na powiaty i gminy. Stan kwiecień 2016 r. Pow. Krakowski. Gmina Wielka Wieś

³³ <http://www.polskaniezwykla.pl/>

³⁴ ibidem

IV. Lata międzywojenne.

Po zakończeniu działań wojennych (1918) budynki pomocnicze i gospodarcze komory celnej wyburzono a budynek główny został przejęty przez władze wojewódzkie i przekazany organizacji YMCA. Było to Stowarzyszenie Chrześcijańskiej Młodzieży Męskiej, które powstało w USA dla niesienia pomocy młodzieży europejskiej, która ucierpiała na skutek pierwszej wojny światowej. W Szycach YMCA organizowała obozy wypoczynkowe i szkoleniowe do roku 1923, kiedy to organizacja otrzymała własny, nowy budynek przy ul. Krowoderskiej w Krakowie.

Opuszczony przez YMCA budynek przekazany został Związkowi Młodej Wsi a znani działacze społeczni Ignacy Solarz, Zofia Michałowska i Eustachy Nowicki zorganizowali tam Uniwersytet Ludowy. W tym okresie w Polsce powstało około 20 takich uniwersytetów. Zadaniem tych placówek było szerzenie oświaty wśród młodzieży wiejskiej, uczenie podstaw samorządności i dobrego gospodarowania. Ignacy Solarz przyjaźnił się z Władysławem Orkanem. W roku 1930, po śmierci pisarza, szkoła w Szycach zmieniła nazwę na Wiejski Uniwersytet im. Władysława Orkana. Używano także krótszej nazwy: Wiejski Uniwersytet Orkanowy.

Wychowankowie W.U.O. w roku 1931 ustawili pamiątkowy obelisk wykonany z granitowego głazu narzutowego. Pomnik ten stoi w parku obok hotelu.

W roku 1924 Ignacy Solarz wyprowadził się z Szyc i zamieszkał w okolicach Przeworska gdzie prowadził miejscową placówkę uniwersytetu. Jego następcą w Szycach do roku 1941 był Jan Lipka, który niestety został zamordowany w Katyniu przez Rosjan. Zginął także Ignacy Solarz, którego zamordowali Niemcy.

V. Okupacja niemiecka.

W latach 1939 – 1945 za zgodą władz okupacyjnych prowadzono w Szycach kursy spółdzielcze. Była to szkoła zawodowa o niskim poziomie nauczania. Na ścianie budynku dzisiejszego ośrodka zdrowia umieszczono tablicę pamiątkową ku czci Ignacego Solarza i Jana Lipki.

VI. Lata powojenne.

VI.1. Rosyjska komora celna.

Działalność uniwersytetów ludowych pod „opieką” władz komunistycznych powoli ustawała a ich rolę przejął Związek Socjalistycznej Młodzieży Wiejskiej.

W roku 1949 budynek dawnej komory celnej i otaczające go tereny przekazano spółdzielni „Samopomoc Chłopska”. W roku 1957 nieruchomości te przeszły na własność Związku Kółek Rolniczych w Krakowie. Władze ZKR dokonały przebudowy budynku niszcząc jego charakterystyczne detale.

W latach 1971 – 1973 w części parkowej Związek Kółek i Organizacji Rolniczych wybudował budynek hotelowy dla ośrodka szkoleniowego. W roku 1990 budynek ten został sprzedany

biuru podróży „Pegrotur”, który urządził tam hotel turystyczny „Granica”. Po zmianie właściciela i po przebudowie hotel zmienił nazwę na „Park Hotel”. Budynek główny dawnej rosyjskiej komory celnej w latach 1970 – 1980 został adaptowany na potrzeby ośrodka zdrowia, apteki i Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej. Swoistą wartość zabytkową zachował starodrzew wokół dawnej komory.

VI.2. Austriacka komora celna.

Budynek obecnie jest własnością prywatną. Więcej szczegółów znajduje się w akapicie III.2.3

V. „Drugie” Szyce.

W poszukiwaniu kolejnych informacji o Szycach napotkać można jeszcze drugą miejscowość o takiej nazwie. Są to Szyce leżące koło miejscowości Pilica : „W spisie wsi należących do zamku pilickiego w r. 1490 Szyce nie ma (jest tylko pobliski Kidów). Według Reg. (*regulacji*) pob. (*poborowej*) pow. lelowskiego z r. 1581 wieś królewska Szyce w pow. Pilcza dzierżawiona przez Kmitę...”³⁵ Załącznik 1 przedstawia schematyczną mapę tych okolic.

Ta „druga” wieś Szyce leży w pobliżu miejscowości Pilica i Smoleń. Tamtejsze średniowieczne zamki rycerskie były siedzibami możnych rodów herbu Topór. „Pierwszy poświadczony w dokumentach właściciel Smolenia – Jan z Pilczy (*Pilcza to nazwa zamku w Smoleniu*), kasztelan radomski³⁶, postawił w połowie XIV w. zamek z kamienia łamanego, który stał się siedzibą możnego rodu **Toporczyków**. Z czasem zaczęli oni używać nazwiska Pileccy.”³⁷ W skład posiadłości tego rodu wchodziła także miejscowość Pilica i przyległe do niej tereny. Na tej podstawie możemy zlokalizować położenie tych „drugich” Szyc.

Notatkę sporządził: *Antoni Pogan 2016-12-05*

---

³⁵ Ibidem

³⁶ Dla porządku należy uściślić pojęcie „kasztelan radomski” gdyż należałoby napisać „kasztelan radomszczański” bowiem chodzi tu o Radomsko a nie o Radom

³⁷ <http://zamki.res.pl/smolen.htm>

Załącznik nr 1. Lokalizacja Szyc w pobliżu Pilicy (źródło: maps.google.com)

